

..η πολιτική του Michel Foucault..

Πέτρος Μετάφας (αθήνα 2010)

14. ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ '60, '70 - ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

Οι περιπτώσεις στην ιστορία, όπως στον Μάη του '68, όπου χιλιάδες άνθρωποι άσκησαν εξουσία «χωρίς αυτή να προσλάβει τη μορφή ιεραρχικής οργάνωσης», είναι πολύ μεγάλης σημασίας υποστηρίζει ο **Foucault**.¹

14.1 ΤΟ 1968 ΚΑΙ Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΗΣ ΤΥΝΗΣΙΑΣ

Ο **Foucault** υπερασπίζεται θερμά την εξέγερση του Μάη του '68: ανταρσία ενάντια σε συγκεκριμένους τύπους γνώσης και συναφείς αποκλεισμούς, θρυμμάτισμα των τοίχων, καταστροφή των απαγορεύσεων, παραμέρισμα των συνόρων, εισαγωγή μιας νέας μορφής και καινούριου περιεχομένου γνώσης. Αισθάνομαι πολύ οικεία όλη αυτή την αναταραχή θα πει: «[...] με ενδιέφεραν πάντοτε τα χαμηλότερα ...υπόγεια βάθη», η τρέλα όχι τόσο στη μεγαλειώδη ευγενή μάχη της με τον Λόγο, όσο η «κοινή, καθημερινή τρέλα καθώς αυτή εξημερώνεται, απαξιώνεται, περιφράσσεται, περιφρονείται και δυσφημείται».²

Έπειτα από τον Μάη του 1968 είναι ενδεικτικό πως πειθαρχίες όπως αυτή της ψυχιατρικής ή η ιστορία της ιατρικής, αντίθετα με την προηγούμενη έλλειψη ενδιαφέροντος, απέκτησαν μια θέση μέσα στο πολιτικό πεδίο. Έπειτα από το '68 «ο μαρξισμός ως δογματικό πλαίσιο εργασίας άρχισε να εξασθενεί» και «νέα πολιτικά, νέα πολιτισμικά ενδιαφέροντα που αφορούν την προσωπική ζωή έκαναν την εμφάνισή τους».³

Όσον αφορά την “άκρα αριστερά” ο **Foucault** εκτιμά πως οφείλουμε να εξάγουμε συμπεράσματα για το τι ήταν αυτή μετά το 1968. Αυτή η αριστερά υπήρξε το μέσο για τη διάδοση μιας σειράς σημαντικών ιδεών αλλά και μεθόδων δράσης: «για τη σεξουαλικότητα, τις γυναίκες, την ομοφυλοφιλία, την ψυχιατρική, τη στέγαση, την ιατρική». Σημαντικός ρόλος και για τη θεματολογία των κινητοποιήσεων και για τις μορφές δράσης.⁴

Ο **Foucault** κάποια στιγμή σημειώνει τη σύνδεση της φορμαλιστικής κουλτούρας, τέχνης και σκέψης με αριστερά πολιτικά κινήματα ή επαναστατικά ρεύματα. «Ο μαρξισμός τα συγκάλυψε όλα αυτά. Υπήρξε με σφοδρότητα κριτικός του φορμαλισμού στην τέχνη και στην θεωρία, πιο καθαρά μετά από τη δεκαετία του '30».

Ο, τι συνέβη στη Γαλλία το 1968 «υπήρξε εξαιρετικά ενδιαφέρον και σε μεγάλο βαθμό διαφορούμενο [...]». Επρόκειτο για κινήματα τα οποία, ενώ είχαν ισχυρές αναφορές στον μαρξισμό, «ταυτόχρονα, επέμεναν σε μια βίαιη κριτική vis-à-vis του δογματικού μαρξισμού των κομμάτων και των θεσμών». Ο επαναστατικός μαρξιστικός λόγος εξωθούνταν στο άκρο της υπερβολής, και την ίδια στιγμή αναπτυσσόταν μια αντι-δογματική βία ενάντια σε αυτό τον τύπο λόγου.⁵

¹ Revolutionary Action: “Until Now”. *Actuel* no. 14, Nov. 1971. Βρίσκεται στο *Language, Counter-Memory, Practice*. [ed.] D.F. Bouchard. Cornell University Press, 1977, σελ. 232.

² «the underside, the 'lower depths'», “Talk Show”, interview Oct. 3 1975. Βρίσκεται στο *Foucault Live, Collected Interviews, 1961-1984*, [ed.] S. Lotringer, editions Semiotext(e) 1996, σελ. 134.

³ “The Minimalist Self”, *Ethos* Autumn 1983. Βρίσκεται στο *Politics, Philosophy, Culture- Interviews & Other Writings 1977-1984*, [ed.] L.D. Kritzman, Routledge 1988, σελ. 8.

⁴ Εν τούτοις, λειο ο **Foucault** «υπάρχει και ένα αρνητικό συμπέρασμα, που έχει να κάνει με συγκεκριμένες σταλινικές και τρομοκρατικές οργανωτικές πρακτικές. Και την παρανόηση, επίσης, συγκεκριμένων ευρύτερων και βαθιά ριζωμένων διαδικασιών (οι οποίες κατέληξαν στο να υποστηρίζουν τον *Mitterrand* ...13 εκατομμύρια άνθρωποι), οι οποίες πάντοτε υποτιμούνταν με το επιχείρημα ότι έχουν να κάνουν με την πολιτική των πολιτικών, τις μπιζνες των κομμάτων». Στη Γαλλία, στις ευρύτερες μάζες η επιθυμία ήττας της δεξιάς ήταν δεδομένη. «Η άκρα αριστερά δεν κατάλαβε αυτή την επιθυμία, λόγω ενός λανθασμένου ορισμού των μαζών, μιας λανθασμένης εκτίμησης για το τι ήταν στην πραγματικότητα αυτή η θέληση για νίκη. Μπροστά στους κινδύνους που ενέχει μια επαναφομοιωσίμη νίκη, προτιμά να μην παίρνει το ρίσκο της επίτευξής της. Η ήττα, τουλάχιστον, δεν μπορεί να επαναφομοιωθεί. Προσωπικά δεν είμαι και τόσο σίγουρος» παρατηρεί ο **Foucault**... (“Κινηματογράφος και Λαϊκή Μνήμη”, εκδ. Ελευθεριακή Κουλτούρα 2006, σελ. 20).

⁵ “Critical Theory/ Intellectual History”, published as “Structuralism and Post-Structuralism: An interview with M. **Foucault**” in *Telos* 55 Spring 1983. Βρίσκεται στο *Politics, Philosophy, Culture- Interviews & Other Writings 1977-1984*, [ed.] L.D. Kritzman,

“Που ήταν ο **Foucault** στον καιρό των οδοφραγμάτων του Μάη του ’68;” θα ρωτήσει κάποτε ο Marcuse...

Ο **Foucault** εκείνους του μήνες βρισκόταν ως καθηγητής στην Τυνησία ‘ είναι η περίοδος του Αλγερινού πολέμου. «Ήταν μια συνταρακτική εμπειρία» θα πει. Δύο μήνες πριν τον Μάη, η Τυνησία παλλόταν από μαχητικές φοιτητικές διαδηλώσεις, συλλήψεις, σοβαρούς τραυματισμούς, γενικές απεργίες, πολύχρονες καταδίκες στις φυλακές. «*Εντυπωσιάστηκα βαθιά από τις κοπέλες εκείνες και τους νεαρούς άντρες οι οποίοι εκτίθονταν σε τρομερούς κινδύνους μόνο και μόνο επειδή συνέτασσαν φυλλάδια προπαγάνδας και τα μοίραζαν καλώντας σε απεργία. Τέτοιες πράξεις ήταν αρκετές για να θέσουν σε κίνδυνο τη ζωή κάποιου, την ελευθερία του, το ίδιο του το σώμα. Μου έκανε πολύ μεγάλη εντύπωση όλο αυτό: στάθηκε για εμένα μια αληθινή πολιτική εμπειρία*».⁶

Από τον καιρό της προσχώρησης στο Κομμουνιστικό Κόμμα Γαλλίας (P.C.F.) η πολιτική εμπειρία είχε αφήσει άσχημες εντυπώσεις στον **Foucault**: «*είχα απομονώσει τον εαυτό μου σε ένα είδος θεωρησιακού σκεπτικισμού*» θα παραδεχθεί. Στην Τυνησία όλα αυτά άλλαξαν: ο **Foucault** επισημαίνει την επιτακτική ανάγκη που ένιωσε για να βοηθήσει προσωπικά τους φοιτητές στον αγώνα τους ‘ αυτό ήταν «*κάτι ολοκληρωτικά διαφορετικό από το συνεχές βουητό των δημόσιων αντεγκλήσεων και πολιτικών ομιλιών της Ευρώπης*». Σκέφτομαι, λει κάποια στιγμή «*πώς λειτούργησε και τι υπήρξε ο μαρξισμός για εμάς όταν ήμασταν φοιτητές το 1950-52*» ‘ τι αντιπροσώπευε για μια χώρα όπως η Πολωνία, «*όπου μετατράπηκε σε αντικείμενο αποστροφής για τους περισσότερους νέους και όπου η διδασκαλία του ομοίαζε σε κατήχηση*» ‘ ακόμη όλες εκείνες οι «*ψυχρές ακαδημαϊκές λογομαχίες πάνω στον μαρξισμό (...)*».

Στην Τυνησία αντιθέτως «*όλοι φαίνονταν να προσεγγίζουν τον μαρξισμό με μια ριζική βιαιότητα και ένταση και με μια καταπληκτική σε δύναμη ορμή*». Γι’ αυτούς τους νέους ανθρώπους «*ο μαρξισμός δεν αντιπροσώπευε απλώς έναν τρόπο ανάλυσης της πραγματικότητας, αλλά ένα είδος ηθικής δύναμης, υπαρξιακής πράξης που σε άφηνε εμβρόντητο*». Υπήρχε συνεπώς μεγάλη απόσταση όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο ήταν μαρξιστές οι τυνήσιοι φοιτητές και σε ότι γνώριζε για τη λειτουργία του μαρξισμού στην Ευρώπη. Η Τυνησία αποτελούσε την ευκαιρία που δινόταν στον **Foucault** για να εντάξει ξανά τον εαυτό του στην πολιτική διαμάχη- και έτσι θα συμπεράνει: «*δεν ήταν ο Μάης ’68 που με άλλαξε ‘ ήταν ο Μάρτιος του ’68 σε μια τριτοκοσμική χώρα*».⁷

Τι είναι αυτό που μπορεί να υποκινήσει σε ένα άτομο την επιθυμία, την ικανότητα μιας απόλυτης θυσίας, χωρίς την παραμικρή υπονία φιλοδοξίας ή επιθυμίας για εξουσία ή ιδιοτελή οφέλη; Αυτό ήταν που είδε ο **Foucault** στην Τυνησία, την αναγκαιότητα για μάχη έναντι των αφόρητων συνθηκών που παρήγαγε ο καπιταλισμός και η νεο-αποικιοκρατία. Σε ένα αγώνα τέτοιου είδους, το ζήτημα της άμεσης, υπαρξιακής, εν τέλει φυσικής/ σωματικής στράτευσης ετίθετο αναπόδραστα. Η θεωρητική αναφορά των αγώνων αυτών στον μαρξισμός ήταν μάλλον δευτερεύουσας σημασίας: η διαμάχη για την τακτική και την στρατηγική διέσχιζε διαφορετικές ερμηνείες του μαρξισμού ‘ ωστόσο στο βάθος, ενώ ο ρόλος της πολιτικής ιδεολογίας ήταν αναντίρρητα απαραίτητος, από την άλλη ο επιστημονικός χαρακτήρας και η ακρίβεια της θεωρίας δεν ήταν το πρωτεύον επίδικο: «*λειτούργουσαν περισσότερο παραπλανητικά στις διαμάχες παρά ως θεμέλια ορθής, κατάλληλης καθοδήγησης*».⁸

Με την επιστροφή στην Γαλλία τον Νοέμβριο του ’68 ο **Foucault** δηλώνει αιφνιδιασμό (ακόμη και απογοήτευση): οι αγώνες στο Παρίσι παρ’ ότι βίαιοι και παθιασμένοι δεν είχαν εν τέλει το ίδιο τίμημα, τις ίδιες θυσίες, τους ίδιους κινδύνους. Στη Γαλλία γίνεται λόγος για ένα είδος “υπερ-μαρξισμού”, για παροξυσμό θεωριών και αναθεμάτων, για σχίσματα ανάμεσα σε πολιτικές ομάδες. Η Τυνησία βρισκόταν στους αντίποδες αυτής της κατάστασης. Με την επιστροφή του ο **Foucault** θα επιλέξει να κρατήσει απόσταση από αυτές τις ατέρμονες συζητήσεις και θα προσπαθήσει να πράξει μέσα από μια προσωπική, σωματική εμπλοκή που ήταν πραγματική και έθετε τα προβλήματα με ακριβείς όρους στο εσωτερικό μιας συγκεκριμένης κατάστασης ‘ μόνο με μια τέτοια αφετηρία μπορούσαν να αναπτυχθούν οι απαραίτητες αναλύσεις. Η συμμετοχή στη G.I.P. αποτελεί επίδιωξη μιας τέτοιας ριζικής εμπειρίας.

Ασφαλώς ο Μάης του ’68 ήταν εξαιρετικής σημασίας: δίχως αυτόν τίποτα απ’ ό,τι έπραξε ο **Foucault** σχετικά με τις φυλακές, την εγκληματικότητα ή την σεξουαλικότητα δεν θα είχε πραγματοποιηθεί. Τίποτα όπως

Routledge 1988, σελ. 19.

⁶ Michel **Foucault**: *Remarks on Marx*, editions Semiotext(e) 1991, σελ. 133.

⁷ Michel **Foucault**: *Remarks on Marx*, editions Semiotext(e) 1991, σελ. 136.

⁸ Michel **Foucault**: *Remarks on Marx*, editions Semiotext(e) 1991, σελ. 137.

λει από αυτά δεν ήταν εφικτό πριν το '68. Απλώς, ορισμένες (επιφανειακές) πλευρές του τέλους του 1968 ήταν για εκείνον ξένες. Το ουσιαστικό διακύβευμα δεν ήταν διαφορετικής φύσης στη Γαλλία και στην Τυνησία – εν τούτοις στη Γαλλία από ένα είδος «*παρανόησης του Μάη*» για «*τον ίδιο του τον εαυτό*» κατέληξε να συσκοτισθεί από την «*διαμόρφωση γκρουπούσκουλων και από τον θρυμματισμό του μαρξισμού σε μικρά σώματα δογμάτων που παράγγελλαν αφορισμούς το ένα στο άλλο*». Τα θέματα πάντως που απασχολούσαν τον **Foucault** ενώ παλιά δεν είχαν απήχηση, φαινόταν τώρα να αποκτούν ευρύ ακροατήριο. Αυτό που χρειαζόταν ήταν να διαπεραστεί η κατακερματισμένη επιφάνεια των ατέρμονων θεωρητικών συζητήσεων και να αναπτυχθεί «*ένανς νέος τύπος σχέσεων και κοινής εργασίας ανάμεσα σε διανοούμενους και μη διανοούμενους*».⁹

Τι ήταν εν τέλει αυτό που κατάτρυχε τον **Foucault** σε όλη τη διάρκεια της ζωής του; Υπήρχε διαπιστώνει ο ίδιος ένα κοινό ερώτημα - στην επίσκεψή στη Σουηδία, στην Πολωνία, στην Τυνησία: ο τρόπος με τον οποίο ασκούσαν η εξουσία, όχι η κρατική εξουσία αλλά αυτή «*η διαρκής καταπίεση της καθημερινής ζωής*». Αυτό που ήταν ανυπόφορο και ετίθετο συνεχώς υπό αμφισβήτηση ήταν η εξουσία- εκείνη που διαχεόταν στους κόλπους του κοινωνικού σώματος μέσα ασφαλώς από θεσμούς και δίκτυα απολύτως ετερογενή. «*Δεν δεχόμασταν πλέον να κυβερνόμαστε με αυτό τον τρόπο [...]*».¹⁰

14.2 ΧΩΡΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ;

Μια από τις σημαντικότερες εμπειρίες έπειτα από τον 2^ο παγκόσμιο πόλεμο υποστηρίζει ο **Foucault** «*είναι η χρεοκοπία όλων των κοινωνικών και πολιτικών προγραμμάτων. Καταλάβαμε πως τα πράγματα δεν προχωρούν ποτέ έτσι όπως περιμένουμε με βάση τα πολιτικά προγράμματα*». Τα προγράμματα αυτά οδηγούσαν σχεδόν πάντα «*είτε σε υπερβολές είτε σε μια πολιτική κυριαρχία ενός συνασπισμού είτε τεχνικών είτε γραφειοκρατών είτε οποιωνδήποτε άλλων*». Μια σημαντική θετική παρακαταθήκη των δεκαετιών '60 και '70 συνίσταται στο ότι ορισμένα θεσμικά μοντέλα προέκυψαν από πειραματισμούς χωρίς πρόγραμμα. «*Χωρίς πρόγραμμα δεν σημαίνει στα τυφλά, χωρίς ίχνος σκέψης*».

Αντίθετα με τις κατηγορίες που απευθύνουν πολλοί ενάντια σε διάφορα πολιτικά και κοινωνικά κινήματα (σεξουαλικότητα, φυλακές, οικολογία κλπ.) «*η απουσία προγράμματος μπορεί, επίσης, να είναι κάτι πολύ επωφελές, πολύ πρωτότυπο και δημιουργικό, εάν δεν σημαίνει απουσία πραγματικού στοχασμού σε σχέση με ό,τι συμβαίνει ή έλλειψη σύνεσης σε σχέση με ό,τι είναι δυνατό*». Από τον 19^ο αιώνα και έπειτα τα μεγάλα πολιτικά κόμματα θέλησαν να προσδώσουν στην πολιτική δημιουργία τη μορφή πολιτικού προγράμματος προκειμένου να καταλάβουν την εξουσία.

Θα πρέπει από τα τέλη του '60 να διαφυλάξουμε τη διάσταση πολιτικής επινοητικότητας, πολιτικής δημιουργίας και πολιτικού πειραματισμού που αναδύθηκε έξω από τα μεγάλα κόμματα. Το γεγονός ότι η καθημερινή μας ζωή αλλάζει, δεν οφείλεται τόσο στα κόμματα όσο σε πολυάριθμα κινήματα. «*Τα εν λόγω κοινωνικά κινήματα άλλαξαν πραγματικά τη ζωή μας, τη νοοτροπία και τη συμπεριφορά μας [...]. αυτή η διεργασία δεν οφείλεται στις συμβατικές και γερασμένες παραδοσιακές πολιτικές οργανώσεις*».¹¹

14.2.1 'Κρίση' στο Πεδίο των Πανεπιστημίων

Ο Μάης του '68 δημιούργησε μια βαθιά κρίση στο «*πεδίο της διάνοησης*». Ο **Foucault**, με κύρια ασχολία του τη διδασκαλία, παραδέχεται πως είχε τον προβληματισμό εάν θα έπρεπε να δράσει εντός ή εκτός του πανεπιστημίου. Ο ίδιος εργάστηκε και στο εσωτερικό κάποιων ομάδων μαχόμενος ενάντια στην καταπίεση στο εσωτερικό των ψυχιατρικών νοσοκομείων, εναντίον του ποινικού συστήματος, ενάντια στην αστυνομία και το δικαστικό σύστημα. Ωστόσο το ερώτημα εξακολουθούσε να φέρνει κάποιον σε αμηχανία: δεν θα έπρεπε η

⁹ Michel **Foucault**: *Remarks on Marx*, editions Semiotext(e) 1991, σελ. 142.

¹⁰ Στη Σουηδία λει ο **Foucault** απέκτησε μια σημαντική εμπειρία, πως δηλαδή «*ένα συγκεκριμένο είδος ελευθερίας μπορεί να έχει, όχι ακριβώς τα ίδια αποτελέσματα, όμως τόσα περιοριστικά αποτελέσματα όσα μια ευθέως περιοριστική κοινωνία*» ("The Minimalist Self", *Politics, Philosophy, Culture- Interviews & Other Writings 1977-1984*, σελ. 5). Με την ευρεία έννοια του όρου "διακυβέρνηση": άνθρωποι που κατευθύνουν με προσταγές άμεσες ή έμμεσες την καθημερινή μας ζωή. Ο Μάης του '68 υπήρξε εξέγερση ενάντια σε ένα ολόκληρο δίκτυο διαφορετικών μορφών εξουσίας.

¹¹ "Michel **Foucault**, an interview: Sex, Power and the Politics of Identity". *The Advocate*, vol.400, 7-8-1984. Συνέντευξη 06-1982. "Σεξ, Εξουσία και Πολιτικές της Ταυτότητας", στο *Το Μάτι της Εξουσίας*, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 407-408.

μάχη να εξακολουθήσει να δίνεται και στην αρένα των Πανεπιστημίων παρ' ότι η δομή τους φαίνεται να διατηρείται πάντοτε αλώβητη;

Το Πανεπιστήμιο, υποστηρίζει ο **Foucault**, «αντιπροσωπεύει τον θεσμικό εκείνο μηχανισμό διαμέσου του οποίου η κοινωνία διασφαλίζει την αδιατάρακτη αναπαραγωγή της, με το μικρότερο γι' αυτήν κόστος». Η διασάλυση της τάξης στο εσωτερικό των θεσμών ανώτερης εκπαίδευσης, ένας επικείμενος “θάνατός τους”, απαντά στο πρόβλημα;

Προκειμένου εν τέλει να διακοπεί ο συστημικός κύκλος της κοινωνικής αναπαραγωγής, δεν αποτελεί λύση, δεν είναι αρκετή η ανατροπή του πανεπιστημίου: «άλλες μορφές καταστολής (*repression*) πρέπει επίσης να καταστούν στόχος της επίθεσης».¹²

Σε μια άλλη συνέντευξή του με θέμα τα «τελετουργικά αποκλεισμού», ο **Foucault** αναφέρεται στην κριτική του πανεπιστημιακού συστήματος από το εσωτερικό του. Για τους φοιτητές, ο βρόγχος είναι διττός. Πρώτα, η λειτουργία του αποκλεισμού – ο μαθητής περιορίζεται εκτός κοινωνίας σε *campus* ‘ γνώση συνήθως ξεπερασμένη, “ακαδημαϊκή”, απομακρυσμένη από τις ανάγκες και προβλήματα του παρόντος. Γύρω από τον μαθητή οργανώνονται «κοινωνικοί μηχανισμοί εικονικοί (*fictitious*), τεχνητοί, οιονεί-θεατρικοί (*ιεραρχικές σχέσεις, ακαδημαϊκές ασκήσεις, το “δικαστήριο” της εξέτασης, αξιολόγησης*)». Τέλος, του προσφέρεται μια παιγνιώδης (*gamelike*) ζωή: διασκέδαση και ελευθερία που δεν σχετίζεται στο ελάχιστο με την πραγματική ζωή. Μια χάρτινη, θεατρική και τεχνητή κοινωνία κατασκευάζεται γύρω του: χάρη σε αυτό το περιβάλλον οι νέοι έχουν καταστεί πλέον ουδετεροποιημένοι, «ασφαλείς, αναποτελεσματικοί, κοινωνικά και πολιτικά ενουχισμένοι (*political castrated*)[...]».

Η δεύτερη λειτουργία αφορά ενός είδους ενσωμάτωση: έπειτα από 6 ή 7 έτη σε ένα ψεύτικο περιβάλλον, καθίσταται «απορροφήσιμος (*absorbable*): η κοινωνία μπορεί να τον καταναλώσει. Με ύπουλο τρόπο, θα έχει πλέον αυτός αποδεχθεί τις αξίες αυτής της κοινωνίας. Θα έχει δεχθεί κοινωνικά επιθυμητά μοντέλα συμπεριφοράς, έτσι ώστε αυτό το τελετουργικό αποκλεισμού εν τέλει θα πάρει την αξία της συμπερίληψης και ανάρρωσης (*recuperation*) ή επαναπορρόφησης».¹³

Οι τρόποι αποκλεισμού των μαθητών υπήρξαν βεβαίως διαφορετικοί στην πορεία του χρόνου, από τον 19^ο στον 20^ο αιώνα. Η μεσο-αστική τάξη, ωφελημένη από την τεχνολογία και τις επιστήμες, αντιλαμβάνεται πως τα πανεπιστήμια παραμένουν περιβάλλοντα αποκλεισμού από ένα πραγματικό περιβάλλον το οποίο υφίσταται προλεταριακή αλλαγή: «συνακόλουθα τα πανεπιστήμια πρέπει όλο και περισσότερο να προμηθεύουν τελετουργικά ενσωμάτωσης μέσα σε ένα σύστημα καπιταλιστικών νορμών».¹⁴

Ο **Foucault** ως το σημειώσουμε, αναφέρεται σε ένα άλλο σημείο, σε ένα «δικαίωμα στη γνώση», το οποίο δεν θα πρέπει να αφορά αποκλειστικά κάποιες συγκεκριμένες ηλικιακές ομάδες ή κατηγορίες του πληθυσμού – οποιοσδήποτε θα πρέπει να μπορεί να το ασκήσει, όπως και την συμμετοχή του γενικότερα στην κουλτούρα της κοινωνίας όπου ανήκει, σε σταθερή βάση και με πολλαπλούς τρόπους.

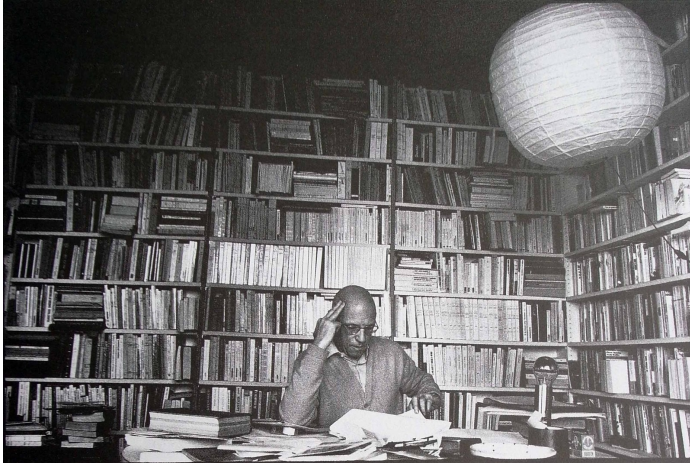
Τα μυαλά των ανθρώπων «δεν είναι φτιαγμένα από μαλακό κερί», είναι ένα «υλικό που αντιδρά» λειο ο **Foucault** που φαίνεται να δείχνει ιδιαίτερη εκτίμηση στην “περιέργεια” (*curiosity*) την οποία έχουμε έμφυτη. Η *περιέργεια* προκαλεί μια ιδιαίτερη ανησυχία, προσοχή για ό,τι υπάρχει ή θα μπορούσε να υπάρξει, μια οξυμένη αντίληψη της πραγματικότητας, μια προθυμία να ερευνήσουμε τα παράξενα που μας περιβάλλουν, μια αποφασιστικότητα να απαλλαγούμε από οικείους τρόπους σκέψης και να κοιτάξουμε τα ίδια πράγματα με

¹² Revolutionary Action: “Until Now”. *Actuel* no.14, Nov.1971. Βρίσκεται στο *Language, Counter-Memory, Practice*. [ed.] D.F. Bouchard. Cornell University Press, 1977, σελ. 224. Υφίσταται υπογραμμίζει ο **Foucault** ένα ολόκληρο φάσμα συγκαλυμμένων μηχανισμών μέσω των οποίων η κοινωνία διαβιβάζει τη γνώση της και εξασφαλίζει την επιβίωσή της «κάτω από τη μάσκα της γνώσης»: εφημερίδες, τηλεόραση, τεχνικές σχολές, δημόσια σχολεία (ακόμη και περισσότερο ίσως απ' ότι το πανεπιστήμιο)... (Revolutionary Action: “Until Now”, σελ. 225).

¹³ “Rituals of Exclusion”, interview published in *Partisan Review* 38, 1971. Βρίσκεται στο **Foucault Live, Collected Interviews, 1961-1984**, [ed.] S. Lotringer, editions Semiotext(e) 1996, σελ. 69-70.

¹⁴ Ο **Foucault** κάνει αναφορά παρακάτω στις αντιμαχόμενες κοινωνικές τάξεις στο εσωτερικό των ιδρυμάτων και τις εκρηκτικές συγκρούσεις μεταξύ τους, στο “επαναστατικό δυναμικό” που φέρουν και στις αντιστάσεις μερίδας των φοιτητών. Στις μάχες που έδωσαν οι γάλλοι μαθητές ο **Foucault** θα σημειώσει βέβαια πως είχαν να αντιμετωπίσουν και την «συντηρητική επιρροή του Κομμουνιστικού Κόμματος και της ένωσης C.G.T.» (“Rituals of Exclusion”, **Foucault Live**, editions Semiotext(e) 1996, σελ. 72).

έναν διαφορετικό τρόπο, ένα πάθος να κατανοήσουμε τι συμβαίνει τώρα, μια έλλειψη σεβασμού για τις καθιερωμένες ιεραρχίες του τι είναι σημαντικό και θεμελιώδες.¹⁵

---

¹⁵ “The Masked Philosopher”. Interview, *Le Monde*, April 1980. Βρίσκεται στο *Politics, Philosophy, Culture- Interviews & Other Writings 1977-1984*, [ed.] L.D. Kritzman, Routledge 1988, σελ. 328. «...learning can be made an erotic, highly pleasurable activity. [...] We need to know why our society considers it so important to show that learning is something sad [...] there is an intrinsic pleasure in learning, a libido sciendi as it is called...» (“Talk Show”, Oct. 3 1975. Βρίσκεται στο *Foucault Live, Collected Interviews, 1961-1984*, [ed.] S. Lotringer, editions Semiotext(e) 1996, σελ. 136).